

**TIJORAT BANKLARINI KREDIT PORTFELI
DIVERSIFIKATSIYALASHNING XORIJ TAJRIBASI**

Shovkatova Mohira Murod qizi

O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi magistranti

Chet el banklarida kredit portfeli diversifikatsiyasi banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Bu sohada amalga oshiriladigan strategiyalar va amaliyotlar banklarning risklarni tarqatish va boshqarish imkoniyatlarini kengaytirishda katta ahamiyatga ega. Chet el banklari uchun kredit portfeli diversifikatsiyasi nafaqat ichki iqtisodiy sharoitlar va bozor talablariga moslashishni, balki global iqtisodiy va siyosiy muhitdagi o'zgarishlarga ham moslashishni ta'minlaydi. Kredit portfeli diversifikatsiyasi banklarning risklarni kamaytirish va yirik yo'qotishlar ehtimolini pasaytirish imkonini beradi. Bu jarayon, odatda, kreditlarning turiga, sektoriga, geografik joylashuviga va mijoz segmentlariga ko'ra tarqatilishi orqali amalga oshiriladi. Masalan, banklar faqat yirik korporativ kreditlarga tayanmasdan, kichik va o'rta biznes kreditlarini ham ko'paytirishga intiladi. Bu esa, o'z navbatida, muayyan sektor yoki hududda yuzaga keladigan muammolarning umumiy portfelga ta'sirini kamaytiradi. Boshqa tomondan, banklar ko'proq geografik diversifikatsiya orqali, masalan, turli mamlakat yoki mintaqalarda faoliyat yuritadigan filiallar va bo'linmalar orqali, risklarni taqsimlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Chet el banklarida kredit portfeli diversifikatsiyasi, shuningdek, sektorlar va kredit turlarining keng doiradagi tarqatilishini talab qiladi. Bu esa, banklarning iqtisodiy va siyosiy sharoitlar, valyuta kurslari, inflatsiya darajasi kabi omillarga qarshi chidamliligini oshiradi. Masalan, neft va gaz sektoriga qaram bo'lgan banklar uchun narxlar o'zgarishi yoki global energiya bozoridagi muammolar portfelga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, bu banklar energiya va ishlab chiqarish sektorlaridan tashqari, xizmatlar, texnologiyalar yoki qishloq xo'jaligi kabi sohalarga ham kreditlar ajratishni kengaytirishga harakat qilishadi.

Yuqoridagi jadaval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, 2023 yilga nisbatan 2024 yilda AQSH banklarning kredit portfeli diversifikatsiyasi tahlili²⁴

Aktiv toifasi	2023(%)	2024(%)	O'zgarishi(%)
Davlat obligatsiyalari	36.61	43.09	6.48
Korporativ kreditlar	16.55	16.7	0.15
Chakana kreditlar	10.37	8.7	-1.67
Ipoteka kreditlari	13.02	10.84	-2.18
Securitizatsiya aktivlari	0.64	4.3	3.66
Boshqa aktivlar	8.9	10.04	1.14

²⁴Federal Reserve System (The Fed). <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/credit-portfolio-convergence-in-u-s-banks-since-the-accessible-shock-20211126>. source 42

o'zgarishlar kuzatilgan. AQSH banklarida davlat obligatsiyalari 6.48 foizga, korporativ kreditlar 0.15 foizga, securitizatsiya aktivlari 3.66 foizga va boshqa aktivlar 1.14 foizga oshgan. Chakana kreditlar 1.67 foizga va ipoteka kreditlar 2.18 foizga kamaygan. Bundan ko'rinadiki AQSH banklarida kredit portfelini ko'proq qismini davlat obligatsiyalari tashkil etagan. Keying katta qismini esa securitizatsiya kreditlari tashkil etgan. Ipoteka kreditlari bazis 2023 yilga nisbatan joriy 2024 yilda kamaygan. Bunga sabab aholini ipoteka va chakan kreditlariga ehtiyoji kamligi tufaylidir²⁵.

Hozirgi kunda AQSH banklari ko'proq xususiy kreditlarga bor e'tiborini qaratmoqda. Xususiy kreditlarga e'tibor 2024 yil oxiriga kelib, AQSHning eng yirik 10 ta banklari xususiy kreditlarga bo'lgan ekspozitsiyasini \$710 milliardga yetkazdi, bu sanoat barcha xususiy kreditlarning 68% ini tashkil etdi. Goldman Sachs esa 2029-yilgacha xususiy kredit portfelini \$130 milliarddan \$300 milliardgacha oshirishni rejalashtirmoqda. AQSH sanoatdagi o'zgarishlarda Banklar o'rni yuqori ayniqsa, savdo bo'limlari orqali boshqa moliyaviy institutlarga kredit berishni oshirdilar. Masalan, Bank of America global bozorlar bo'limida kreditlashni 19% ga oshirdi, bu esa iste'mol va global bank bo'limlaridagi 1% lik o'sishdan ancha yuqori.

Yevropa banklarini kredit portfeli diversifikatsiyasi 2020-2025 yillar oralig'ida o'sish sur'atlari 2023 yildan boshlangan. 2020-2022 yillarda pandemiya sabab o'sish sur'atlari pastroq bo'lgan. Yevropa banklarida 2023-2024 yillarda davlat obligatsiyalariga sarmoyalarni oshirdilar. 2024-yil iyun holatiga ko'ra, EU/EEA banklarining davlat obligatsiyalariga bo'lgan umumiy ekspozitsiyasi 3.5 trillion yevroga yetdi, bu 2023-yil dekabriga nisbatan 6% ko'p. 2024-yilning birinchi choragida Yevropa banklarining riskga tortilgan aktivlari (RWA) 3% ga oshib, €9.72 trillionga yetdi. Bu o'sishning asosiy sababi kredit riskining oshishi bo'lib, bu umumiy RWA o'sishining €233.72 milliardini tashkil etdi. 2024-yil iyun holatiga ko'ra, Yevropa banklarining umumiy aktivlari 5.01% ga oshib, €33.12 trillionga yetdi. Shu bilan birga, muammoli kreditlar (NPL) nisbati 1.96% ga oshdi, bu esa kredit sifati bo'yicha ehtiyotkorlikni talab qiladi²⁶. Xulosa qilib aytganda 2020-2025 yillarda Yevropa va AQSh banklari kredit portfellarini diversifikatsiya qilish orqali risklarni kamaytirish va barqaror daromad manbalarini yaratishga intildilar. AQSh banklari davlat obligatsiyalariga sarmoyalarni oshirib, xususiy kredit bozoriga kirib bordilar. Yevropa banklari esa, ayniqsa, davlat obligatsiyalariga sarmoyalarni ko'paytirib, kredit standartlarini moslashtirdilar. Bu tendensiyalar banklarning barqarorligini ta'minlash va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qildi.

Xususan, chet el banklarida kredit portfeli diversifikatsiyasining muvaffaqiyati zamonaviy texnologiyalar va statistik metodlarning keng qo'llanishiga bog'liqdir. Kompyuter modellari yordamida risklarni aniqroq baholash, portfelni optimal tarzda boshqarish va diversifikatsiya darajasini oshirish imkoniyati yaratilmoqda. Masalan,

²⁵ Federal Reserve System (The Fed). <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/credit-portfolio-convergence-in-u-s-banks-since-the-accessible-shock-20211126>. source 42

²⁶ European Banking Authority (EBA). S&P Global Market Intelligence. European Central Bank (ECB)

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Markowitz portfel nazariyasi asosida ishlab chiqilgan risklarni minimallashtirish modellari, banklarning kredit portfelini samarali boshqarish uchun keng qo'llaniladi. Bu modellar, risk va daromad o'rtasidagi muvozanatni ta'minlaydi hamda banklarga xavflarni tartibga solish imkonini beradi. Shuningdek, chet el banklarida diversifikatsiya qilish jarayonida qonunchilik va regulyator talablari muhim rol o'ynaydi. Bu talablar, odatda, banklarning risklarni boshqarish tizimlarini mustahkamlash va ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga qaratilgan. Shu bilan birga, diversifikatsiya strategiyalarining amalga oshirilishi xarajatlar bilan bog'liq bo'lib, katta moliyaviy va inson resurslari sarflashni talab qiladi. Bu esa, banklar uchun ehtiyotkorlik bilan yondashishni va diversifikatsiya darajasini optimal holatda saqlashni taqozo etadi.

Kelajakda, texnologik rivojlanish va ma'lumotlarni tahlil qilish metodlarining rivojlanishi banklarga risklarni yanada aniqroq baholash va portfelni yanada samarali boshqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, diversifikatsiya darajasini oshirish va yangi sektorlar yoki hududlarni qamrab olish uchun izchil va ehtiyotkorlik bilan strategiyalar ishlab chiqish muhimdir. Bu esa, o'z navbatida, banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va iqtisodiy rivojlanishga qo'shgan hissasini oshirishga xizmat qiladi. Yana bir muhim jihat, global iqtisodiy muhitdagi o'zgarishlar bilan bog'liq. Masalan, iqtisodiy inqirozlar, siyosiy noaniqliklar yoki valyuta kurslarining o'zgarishi banklarning kredit portfelini diversifikatsiyasining samaradorligini ta'sir qilishi mumkin. Bu holatda, banklar, o'z risklarni taqsimlash va xavflarni boshqarish strategiyalarini doimiy ravishda yangilab borishlari zarur. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik va tajriba almashish, banklarning diversifikatsiya strategiyalarini yanada rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, chet el banklarida kredit portfelini diversifikatsiyasi, global iqtisodiy va siyosiy muhitga moslashish uchun muhim vositadir. Zamonaviy texnologiyalar, statistik metodlar va qonunchilik talablari bilan uyg'unlashgan strategiyalar, banklarning risklarni boshqarish va moliyaviy barqarorligini ta'minlashda asosiy omillar bo'lib xizmat qiladi. Bu jarayon, shuningdek, banklarning uzoq muddatli rivojlanishi va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi, ayniqsa, global muhitda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan noaniqliklar va inqirozga qarshi chidamliligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Federal Reserve System (The Fed).

<https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/credit-portfolio-convergence-in-u-s-banks-since-the-accessible-shock-20211126>. source 42

2. MarketWatch & Reuters. The Wall Street Journal page (24-28)

3. European Banking Authority (EBA). S&P Global Market Intelligence. European Central Bank (ECB)